

УДК 334.7.005

Гоменюк М.О.
кандидат економічних наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ПОКРАЩАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

FEATURES MANAGEMENT DECISIONS TO IMPROVE MATERIAL AND TECHNICAL BASE OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано необхідність покращання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, проаналізовано фактори, що впливають на прийняття управлінських рішень, та запропоновано процедуру оцінки альтернативних варіантів рішення щодо купівлі зернозбиральної техніки.

Ключові слова: матеріально-технічна база, управлінське рішення, прийняття рішень, зернозбиральна техніка, вартість володіння, оновлення техніки.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснована необходимость улучшения материально-технической базы сельскохозяйственных предприятий, проанализированы факторы, влияющие на принятие управленческих решений, и предложена процедура оценки альтернативных вариантов решения о покупке зерноуборочной техники.

Ключевые слова: материально-техническая база, управленческое решение, принятие решений, зерноуборочная техника, стоимость владения, обновление техники.

ANNOTATION

Article provides the necessity for improvement of material and technical base of agricultural enterprises, analyzes the factors which influence to the management decision making and offers the estimating procedure for alternative variants of decision about buying of grain mowing machines.

Keywords: material and technical base, management decision, making decisions, grain mowing machine, possession cost, technique renewal.

Постановка проблеми. У системі раціональної організації аграрного виробництва важливе місце належить його матеріально-технічному забезпеченню. Техніко-технологічне переоснащення кожного підприємства і сільського господарства в цілому є основним напрямом інтенсифікації виробництва і на цій основі підвищення ефективності використання виробничих ресурсів, конкурентоспроможності продукції, рентабельності та прибутковості галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням теми покращання матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників присвячені праці багатьох вчених аграрників-економістів. Цю проблему досліджували і вивчали Я. Білоусько [1; 2], А. Блоха [3], І. Бурковський [4], В. Іванишин [5], В. Шкляр та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на величину та значимість наукових досліджень, присвячених даній проблемі, питання матеріально-технічного забезпечення економічного розвитку та факторів, що визначають пріоритетність прийняття

рішень щодо вибору шляхів покращання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, залишаються недостатньо вивченими й потребують подальших досліджень.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності покращання матеріальної бази сільськогосподарських підприємств та розробці пропозицій щодо удосконалення процедури прийняття управлінського рішення щодо цього питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічну основу дослідження становлять наукові праці з проблеми управління матеріально-технічним забезпеченням. У статті знайшли застосування такі наукові методи, як діалектичний, абстрактно-логічний, узагальнення і порівняння, розрахунково-конструктивний, графічний.

На сьогоднішній день оновлення матеріально-технічної бази – це одне із найактуальніших та болючих завдань аграрного сектору, оскільки воно визначається обмеженістю інвестицій у галузь, нестачу власних джерел сільськогосподарських підприємств та високі кредитні ставки.

Зниження рівня технічної готовності машин та обладнання, зменшення їх кількості призвели до збільшення в 1,5–2 рази навантаження на трактор. Для прикладу, в Україні на один робочий трактор припадає 150 га площі ріллі, у США – 28 га, Франції – 14 га, Німеччині – 5 га. Порівнявши навантаження на трактор у різних країнах, стає зрозумілим, що в такій ситуації досить проблематично виконувати комплекс необхідних технологічних операцій в оптимальні строки, тобто вчасно посіяти сільськогосподарські культури, обробити під час вегетаційного розвитку та забезпечити мінімальні втрати при збиранні вирощеного врожаю.

За підрахунками, у сільськогосподарському виробництві використовується біля 195 тис. тракторів усіх марок, 43 тис. зернозбиральних комбайнів, 16 тис. кормозбиральних та 17 тис. косарок. Слід зауважити, що більша частина з них фізично і морально вичерпала свій технічний ресурс. Це говорить про те, що практично весь машинно-тракторний парк агровиробництва потрібно змінювати, оновлювати та ремонтувати [6].

Покращання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств у перспективі може здійснюватись за такими напрямками:

а) придбання нового покоління комбінованих агрегатів з комплексом відповідних причіп-

них механізмів для впровадження у виробництво енергозберігаючих та ґрунтозахисних технологій;

б) закупівля різних видів малогабаритної техніки;

в) впровадження у виробництво нових і удосконалених енергонасичених тракторів і комбайнів;

г) установлення необхідного технологічного обладнання і комплексів для зберігання зерна, інших механізмів, обладнання і приборів для переробки виробленої сільськогосподарської продукції з метою її подальшої реалізації.

Сьогодні ринок складної сільськогосподарської техніки в Україні пропонує нову техніку вітчизняного та іноземного виробництва та техніку іноземного виробництва, що була у використанні. Перед керівництвом сільськогосподарських підприємств постає питання вибору (придбання) нової техніки взагалі та зернозбиральних комбайнів зокрема.

Нами запропоновано процедуру обґрунтування управлінського рішення щодо вибору зернозбирального комбайну. Вибір робитиметься між трьома комбайнами: «Добриня-1500» («Ростсельмаш», Росія), «Славутич КЗС-9-1» («Херсонський комбайн», Україна), Мегга-208 (Слаас, Німеччина).

Вартість техніки в залежності від курсу валют (грн. до євро) відображено на рис. 1. Серед представлених варіантів найдорожчою є Мегга-208. При курсі 23 грн./євро його ціна становить 2,1 млн. грн., а підвищення до 25 грн./євро – спричинить ріст вартості до 2,3 млн. грн.

Окрім вартості комбайна, необхідно визна-

чити оптимальний клас комбайна для конкретних умов господарства. Клас позначено числом від 3 до 6.

Часто забувають про побічну продукцію, яку отримують при збиранні урожаю, – про половину і

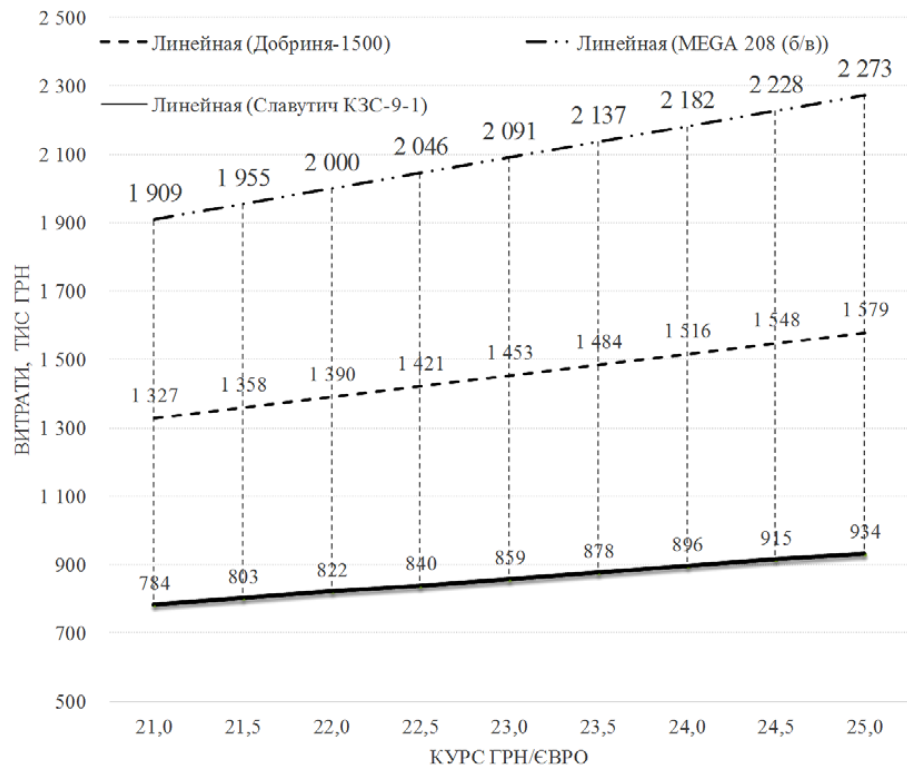

Рис. 1. Залежність вартості придбання комбайна і витрат на обслуговування кредиту від зміни курсу валют (грн./євро)

Таблиця 1
Показники роботи різних зернозбиральних комбайнів

Показник	Од. вим.	МЕГА 208 (б/в)	Добриня-1500	Славутич КЗС-9-1
Завод-виробник		Claas	Ростсельмаш	ПАТ "Херсонськ"
Продуктивність за даними виробника	тонн/год	16	14	12
Загальна вартість комбайна	тис.грн.	1 821	1 265	748
Закупочна вартість	тис.грн.	1 339	930	748
Вартість у валюті	євро.	60 870	42 286	34 000
Курс валюти	грн/євро	22,00	22,00	22,00
Митні платежі	%	36	36	0
Коефіцієнт використання продуктивності	га/год	3,64	3,00	1,93
Намолот по площі	за зміну	га	36,4	30
	за сезон	га	364	300
Намолот по масі	за зміну	ц	1 456	1 200
	за сезон	ц	14 560	12 000
Вартість намолоченого зерна	тис.грн.	2 475	2 040	1 312
Річні затрати на комбайн	тис.грн.	298	103	77
Загальні постійні затрати в рік	тис.грн.	30	30	30
Загальні змінні затрати за рік	тис.грн.	88	73	47
Відсотки за користування кредитом	тис.грн.	179	124	74
Амортизація	тис.грн.	129	90	53
Сумарний дохід	тис.грн.	2 177	1 937	1 235
Умовний коефіцієнт окупності		0,84	0,65	0,61
Розрахунковий рівень доходу (ARR)		94%	95%	96%

Джерело: розраховано автором

солону, але для багатьох господарств – це цінні продукти. Валкова технологія, що використовується в імпортних комбайнах, вимагає додаткової техніки для підбору соломи, а це подвійні витрати пального і додаткове навантаження на ґрунт.

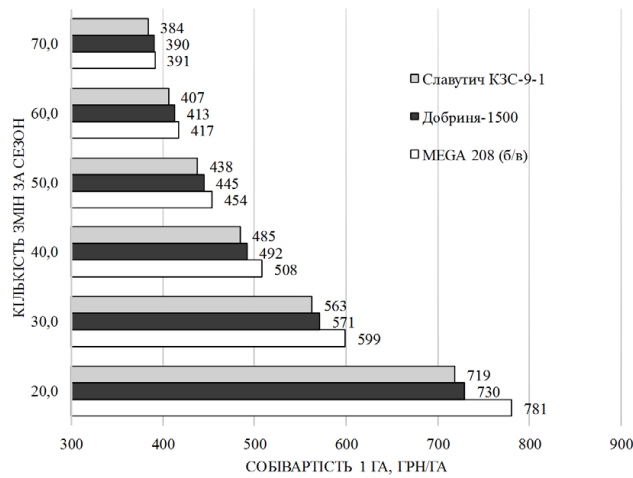

Рис. 2. Витрати на 1 га при різній кількості змін за сезон

Поняття вартості володіння відображає накопичення витрат, пов'язаних з експлуатацією і утриманням обладнання з часом. Витрати можна поділити на дві частини: постійні і змінні.

Таблиця 2
Вартість збирання 1 га і 1 т озимої пшениці, грн.

Статті затрат	Од. вим.	MEGA 208 (б/в)	Добриня-1500	Славутич КЗС-9-1
Продуктивність, га/год	га/год	3,6	3,0	1,9
Дизельне паливо	грн/га	208,0	224,0	216,0
Масило	грн/га	20,8	22,4	21,6
Оплата праці	грн/га	6,9	8,3	13,0
Ремонт і обслуговування	грн/га	161,4	136,0	125,0
Амортизація	грн/га	354,4	298,7	274,5
Накладні витрати	грн/га	82,4	100,0	155,4
Сплата відсотків по кредиту	грн/га	492,3	414,9	381,3
Собівартість, грн./га	грн/га	1326,2	1204,4	1186,9
Собівартість, грн./т	грн/т	331,5	301,1	296,7

Джерело: розраховано автором

Таблиця 3
Розрахунок витрат на обслуговування кредиту банку

Назва показника	Од. вим.	MEGA 208 (б/в)	Добриня-1500	Славутич КЗС-9-1
Загальна потреба в інвестиціях	грн	1 821	1 265	748
Власний внесок підприємства	грн	455	316	187
те ж у відсотках	%	25%	25%	25%
Кредит банку	грн	1 366	949	561
Термін кредитування	років	5	5	5
Процентна ставка	% річних	20%	20%	20%
Сплата відсотків за користування кредитом	тис.грн.	896	622	368
1 рік	тис.грн.	325	226	134
2 рік	тис.грн.	252	175	103
3 рік	тис.грн.	179	124	74
4 рік	тис.грн.	106	74	44
5 рік	тис.грн.	33	23	14

Джерело: розраховано автором

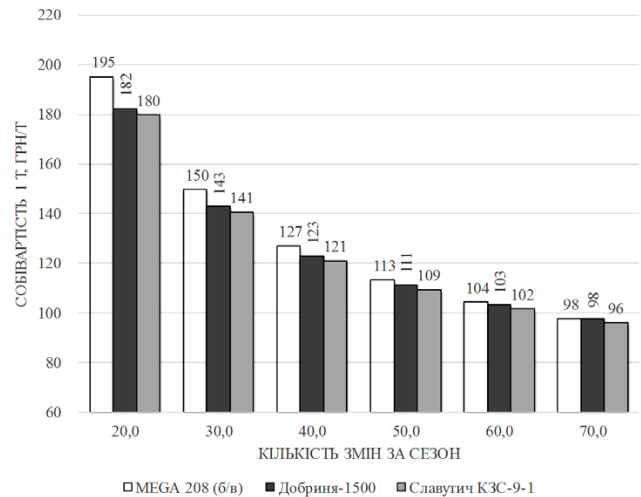

Рис. 3. Залежність між строком використання комбайнів за сезон (днів) і затратами на 1 т зібраного зерна (грн./т)

Постійні витрати – амортизація, виплати по кредиту, зберігання, страхування, податки на майно. Чим вища вартість техніки, тим більше затрат приходить на цю статтю. Змінні витрати включають ремонт, обслуговування, запасні частини, зарплату, паливо. При використанні Мегі-208 валовий прибуток більше на 435 тис. грн., ніж у «Добрині-1500» і на 1163 тис. грн., ніж у «Славутича КЗС-9». Але і вартість володіння технікою (при поточному курсі) також більша на 556 тис. грн., ніж у «Добрині-1500» і на 1073 тис. грн., ніж у «Славутича КЗС-9».

На рис. 2. показано затрати на використання комбайнів з розрахунку на 1 га при різній кількості днів роботи за сезон.

Як видно з рис. 2, витрати імпоротної техніки вищі, ніж вітчизняної. Важливо відмітити, що для швидкої окупності імпоротної техніки необхідна висока врожайність і більш інтенсивне використання техніки.

Придбання і експлуатація імпоротної техніки вимагає додаткових оборотних коштів. При цьому особливу увагу необхідно приділити затратам на виробництво 1 т зерна. При всіх очевидних плюсах (збільшення продуктивності, зниження витрат на ПММ, зменшення необхідної кількості комбайнерів) використання потужної техніки може

бути пов'язане з необґрунтовано високими затратами. Це знижує рентабельність культури.

У табл. 2 наведено порівняння вартості збирання 1 га озимої пшениці.

Купуючи комбайн, важливо оцінити, наскільки він обтяжить економічну ситуацію господарства, якими будуть витрати на покриття процентів за кредит, придбання запчастин і якісного мастила (табл. 3).

Через нехватку техніки господарства часто не встигають завершити збирання в оптимальні 15–20 днів. Кожний послідовний день затримки спричиняє 0,3 ц/га втрат біологічного урожаю в день. Для господарства з площею під зерновими 3000 га і затримкою при збиранні у п'ять днів втрати від несвоєчасного збирання можуть дорівнювати понад 600 т зерна. Простої комбайна обходяться дорого. Коефіцієнт використання обладнання тим вищий, чим надійніша техніка і чим простіша ситуація із запчастинами і обслуговуванням. Ці параметри необхідно розглядати одночасно, оскільки навіть дуже надійний комбайн, для якого немає запчастин і сервіс-центра, в якому можна швидко і дешево провести обслуговування, може призвести до простоїв. Одна година простою комбайна може обійтися господарству в 15–25 тис. грн. (вартість незібраних 5–10 т зерна) у залежності від продуктивності комбайна.

При купівлі комбайна слід урахувати вже існуючий парк сільськогосподарської та іншої техніки, а також кваліфікацію комбайнерів і майстрів по ремонту. Дорога техніка вимагає високої кваліфікації комбайнерів і більш бережного ставлення. Особливо це стосується зимового зберігання.

Якщо у господарстві вже є декілька комбайнів одного виробника, то, купуючи комбайн іншого виробника, необхідно мати окремий комплект запасних частин і навчати людей робот із незнайомою технікою. Коли ж купується новий комбайн того ж виробника, навіть іншої моделі, то з урахуванням значної взаємозамінюваності деталей і подібності технологій і механізмів можна значно знизити витрати.

Надійність комбайна дуже важлива. Але вона коштує грошей. Надійність імпортного комбайна у три-чотири рази вища вітчизняної надійності. Але не завжди це виправдано. Далеко не всі зарубіжні комбайни після трьох-чотирьох років інтенсивної експлуатації працюють так само надійно, як це стверджує реклама. За технічною надійністю вони стають співставними з вітчизняною технікою.

При розгляді питання про купівлю власного комбайна необхідно порівняти собівартість збирання 1 га найманою технікою. Рис. 4 показує, що для комбайна «Славутич КЗС-9-1» різниця між вартістю найму і витратами на власну техніку дорівнює нулю при забезпеченні власного комбайна роботою на 18 змін. Більше завантаження ставить власну техніку у вигідніші умови у порівнянні з орендованою (найня-

тою). Для комбайна імпортного виробництва Claas Mega-208 навантаження за сезон має перевищувати 23 зміни.

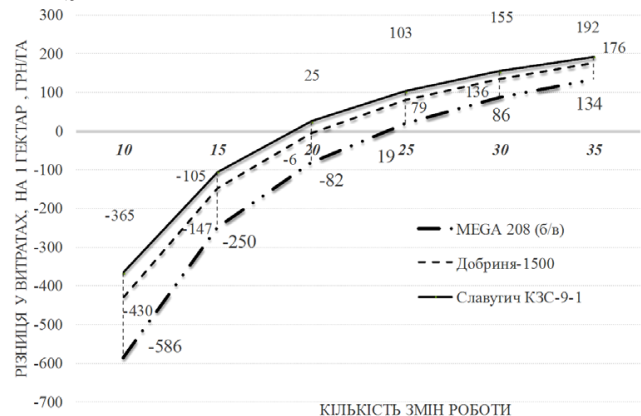

Рис. 4. Різниця у витратах на 1 га зібраної площі найнятим і власним комбайном

Висновки. Без застосування сучасної техніки та без залучення інвестицій неможливий процес підвищення якості продукції на сільськогосподарських підприємствах, зниження витрат виробництва, забезпечення стійкого та стабільного їх розвитку й високоєфективного виробництва. За допомогою добре налагодженого матеріально-технічного забезпечення системи АПК відбувається інтенсифікація та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, зменшується собівартість продукції, підвищуються врожаї та, як наслідок, зростає добробут тих, хто зайнятий в аграрній сфері.

Але до процесу прийняття рішень щодо способів покращання матеріально-технічної бази підприємства необхідно підходити зважено та враховувати всі фактори, що впливають на його ефективність.

Упровадження запропонованої процедури поетапного аналізу альтернатив у практичну управлінську діяльність, допоможе керівництву сільськогосподарських підприємств у процесі прийняття рішення щодо покращання матеріально-технічної бази.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білоусько Я.К. Тенденції і перспективи техніко-технологічного переоснащення сільського господарства / Я.К. Білоусько, В.Л. Товстопят // Агроінком. – 2011. – № 7–9. – С. 132.
2. Білоусько Т.Ю. Проблеми технічного забезпечення аграрних підприємств у контексті підвищення їх конкурентоспроможності / Т.Ю. Білоусько // Вісник НТУ «ХПІ». Серія «Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства». – Х.: НТУ «ХПІ». – 2013. – № 52(1025). – С. 7–12.
3. Блоха А. Проблеми купівлі і використання матеріально-технічних ресурсів аграрними підприємствами / А. Блоха // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. Спец. вип. «Аграрна економічна освіта в розбудові конкурентоспроможного сільського господарства України». – К.: КНЕУ, 2011. – С. 174–178.

4. Бурковський І.Д. Матеріально-ресурсний потенціал аграрного сектора України: стан та напрямки розвитку / І.Д. Бурковський // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 26.
5. Іванишин В.В. Оцінка стану виробництва сільськогосподарської техніки та забезпечення нею сільгосптоваровиробників / В.В. Іванишин // Ефективна економіка. – 2012. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1512>.
6. Магійович І.В. Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств / І.В. Магійович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_KPSN_2011/Economics/12_84543.doc.htm.
7. Могилова М.М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі / М.М. Могилова, Я.К. Білоусько, Г.М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 61.
8. Мустафаєва С.Р. Оцінка рівня конкурентоспроможності тракторів вітчизняного та імпортного виробництва / С.Р. Мустафаєва // Економіка АПК. – 2015. – № 1. – С. 126.